

СЧЕТОВОДИТЕЛЯТ КАТО ЧОВЕШКИ ФАКТОР В ПРЕДПРИЯТИЕТО

Доц. д-р [Михаил Дочев](#)
СА „Д. А. Ценов” – гр. Свищов

Резюме: Стопанската дейност на хората е свързана с получаването, преработването и използването на една или друга информация за протичащите стопански явления и процеси. Тази информация е твърде разнообразна по състав, съдържание, предназначение, начин на получаване, количество, качество и т.н. Налице са различни видове информация – научна, техническа, технологична, социална, икономическа и др. В литературата има най-различни определения за понятието “информация”, както и за нейната класификация.

Наред с икономическата, юридическата и организационно-управленската обособеност, предприятията получават и счетоводна обособеност. Тя се изразява в задълженията им да организират и водят свое счетоводство и да изготвят финансов отчет. За целта всяко предприятие в управленската си структура създава отдел /служба/ „счетоводство”. Именно той е задължен да осъществява цялата работа по текущото регистриране на стопанските операции и процеси, по отразяване на състоянието – имуществено и финансово – и да съставя и представя финансовия отчет на предприятието като цяло.

Във всяко предприятие има три задължителни елемента, които са взаимносвързани: имущество, извършването на стопански операции и организирано счетоводно отчитане. Счетоводството на всички предприятия се организира чрез прилагане на едни и същи принципи, една методология и еднаква нормативна база. Главната движеща фигура в счетоводството на едно предприятие е неговият счетоводител. Той трябва да притежава редица човешки и професионални качества.

Ключови думи: счетоводител, счетоводство, счетоводна отчетност.

JEL: M41.

THE ACCOUNTANT AS A HUMAN FACTOR IN A COMPANY

Assoc. Prof. Mihail Dochev, Ph.D.
„D. A. Tsenov” Academy of Economics - Svishtov

Abstract: People’s business activity is associated with gathering, processing and use of any information about the ongoing economic effects and events. Such information is very diverse in terms of its contents and purpose, the method of collecting, as well as its quantity and quality. There are certain types of information – scientific, technical, technological, socioeconomic, etc. One of the most important issues concerning the existence and functioning of any business is how the information is handled by the accountancy department.

In each company there are three mandatory elements that are mutually connected – property, business operations and organized accounting. The book-keeping of all companies is based on the same set of principles and methodology, along with the same regulatory framework. The accountant of a company has a major role in the book-keeping and the business activity in general. They should possess a number of human and occupational flairs.

Keywords: accountant, accounting, book-keeping.

1. Основни професионални качества на счетоводителя

Всяка професия предполага, че лицето, което я е избрало, притежава определени, присъщи за нея, качества. Музикантът трябва да притежава слух, чувство за ритъм, памет, добра координация на движенията. Ако липсва дори едно от тези качества, музикантът няма да се реализира като професионалист. Той може да бъде любител, но няма да му се удаде да постигне майсторство. Точно така стоят нещата и с един художник. Този, който желае да се посвети на изобразителното изкуство, трябва да притежава чувство за цвят, светлосянка, перспектива, композиция, пропорция, симетрия, да има вярно око и твърда ръка, безупречен художествен вкус, който се изгражда не само на базата на образците на изобразителното изкуство, но и въз основа на художествената литература, музиката, историческите познания, естествознанието и други науки. Един далтонист не може да бъде художник.

Какви са основните професионални качества на счетоводителя?

Всеки човек, посветил се на счетоводната професия, трябва да притежава чувството за дълг и висока отговорност към възложената работа. Обаче такова професионално качество трябва да притежава всеки. Къде е критерият за предразположеност към счетоводно-аналитична работа?

Счетоводителят е един от многото хора, имащи шанс да работят в дадена област. Ако човек повече заради неразумното и бездарно прахосване на средствата в дадено предприятие и той бие тревога, призовава стопанските ръководители да бъдат съвестни и ако същевременно той самият енергично отстранява тези недостатъци, от него ще излезе счетоводител. Подобен начин на действие говори за неговата гражданска позиция и висока съзнателност. Такъв човек не може да бъде лош работник, независимо каква икономическа работа извършва, ако запази това отношение към имуществото на дадено предприятие през цялата си трудова кариера.

Съществуват и други случаи, когато човек съвсем точно разделя всичко на „свое“ и чуждо. Над „своето“ той ще трепери, ще го пази и безучастно ще наблюдава увреждането и унищожаването на благата на другите. Такива хора по погрешка попадат понякога в средните и висшите училища, получават квалификация за счетоводител, а всъщност си остават духовни инвалиди.

Минава много време, докато името на счетоводителя се изгражда като „малък“ човек, изписан с големи букви „ЧОВЕК НА ЗАКОНА, ЧОВЕК НА ИСТИНА – знаейки, че за това може да бъде осъден. Оттук следва да говорим и за другото качество – изключителната честност на счетоводителя. „Ако Сомс вярваше на някого, то това бяха счетоводителите“, четем в романа на Голсуърди „Сага за Форсайтови“¹. „Неподкупни хора“, - добавя от себе си авторът. Неслучайно в добре известната интермедия на А. Райкин се разказва, как в едно учреждение всички, абсолютно всички, от

---

¹ Собр. соч. М., 1962 – т. 3 – с. 91.

чистачката до директора, се оказали мошеници, всички с изключение на счетоводителя. Следствените органи много се изненадали защо е така. Попитали бившия директор, а той отговорил: „Ние му нямахме доверие.“

Измамниците нямат доверие на честните хора.

Истинският счетоводител има чувство за собствено достойнство, което винаги е съпътствало най-добрите представители на счетоводната професия.

Когато някой казва: „Счетоводителят е страж на хазната в предприятието“, това е истина, но не цялата истина. Да бъдеш страж до „ковчежето“ с пари е нещо необходимо, но не е най-интересното. По-интересно е друго: не само да се съхрани, но и да се множи богатството на предприятието – това е почетната задача на счетоводителя. Затова е необходимо той много да знае и много неща да умее.

На първо място той трябва съзнателно и активно да провежда в живота икономическата политика на мениджърите. Затова е необходим широк кръгзор, който да се базира на задълбоченото познаване на теорията и практиката на счетоводството. В училищата, които подготвят специалисти по счетоводна отчетност и икономически анализ, голямо внимание следва да се отделя на изучаването на такива фундаменталните научни дисциплини, като макро- и микроикономика, икономически теории, финанси и други.

Опитът показва, че за правилното осмисляне на частните и дори дребните въпроси се изисква размах в мисленето и солидна теоретична подготовка. Усвояването на счетоводните знания е необходимо, за да се решават правилно практическите въпроси на стопанската практика.

Философията въоръжава бъдещия специалист с диалектическия метод на познание на законите на природата и обществото, учи ни да разглеждаме и изучаваме всички явления на обществения живот в тяхната взаимовръзка, в непрекъснатото движение и развитие, да прогнозираме възникването на фактите от стопанския живот. Диалектическият метод е намерил широко приложение в счетоводната отчетност. Той позволява да се установят причинно-следствените връзки, да се определят основните фактори, които влияят на стопанската дейност, нейните резултати, да се разкрият възможностите за по-нататъшен ръст на производството.

Бъдещият специалист трябва да разбира от икономическа история, право, висша математика, добре да владее чужди езици.

Може да ни се стори, че не всички посочени дисциплини са необходими. Това е заблуда.

Знанията, например, по висша математика улесняват усвояването на по-нататъшните икономически курсове: по математическо програмиране, теория на вероятностите, а също така на икономическите предмети като обща теория на статистиката, социално-икономическа статистика, цени и ценообразуване и др. Знанията в сферата на математическите дисциплини позволяват да се опишат стопанските явления на формализиран език, което опростява в значителна степен прилагането на съвременната изчислителна техника в отчетността и икономическия анализ.

Много е важно да се владее чужд език, а още по-добре – няколко. Всеки уважаващ себе си специалист трябва да следи развитието на науката не само в своята страна, но и в чужбина, като за целта е необходимо редовно да чете чуждестранна литература. Същото може да се каже за почти всяка дисциплина, която се изучава във висшите училища, подготвящи счетоводни работници.

Голяма е групата на общоикономическите дисциплини, такива като: финанси на предприятието, парично обръщение и кредит, икономика, организация на

производството, планиране и прогнозиране на отрасловите икономики, автоматизирани системи за обработване на икономическата информация и т.н.

В групата на счетоводно-аналитичните дисциплини влизат теория на счетоводната отчетност, счетоводна отчетност в отраслите на народното стопанство, калкулация на себестойността, теория на икономическия анализ, анализ на стопанската дейност, ревизия и контрол, а също така история на счетоводната отчетност, Международни счетоводни стандарти и други.

Тук ние си поставихме задачата да покажем, че съвременният счетоводител е високообразован специалист и наред с необходимите знания той трябва да притежава редица професионални качества. От тях ще посочим основните – внимателност, точност, задълбоченост, трудолюбие, самообладание.

Счетоводителят трябва да бъде пунктуален и подреден човек. И ако за него, както казват: „че е едно куче, което пази купа слама и нито яде от нея, нито дава на другите” или: „учен младеж, но педант”, - това ще бъде голяма похвала за професионалните качества на счетоводителя.

Точността в работата на счетоводителя, в отношенията му с хората произтича от точността в мисленето.

От счетоводителя се изисква задълбоченост при извършването на анализа, при търсенето на резерви за по-нататъшен ръст на производството, намаляване на разходите и увеличаване печалбата и рентабилността, да се справя добре с данъчните задължения.

Трудолюбието се смята за важно качество в счетоводната професия. За счетоводителя напълно подходат думите относно това, че усърдието в работата, прилежността, добросъвестността при всички случаи са потребни, но са безполезни, ако не се прилагат и не произтичат от стандартите на счетоводната професия.

И накрая, счетоводителят трябва да притежава самообладание. По-рано ние много говорехме за работата с цифрите, за умението зад числата да виждаме реалния живот. Обаче на първо място зад числата трябва да виждаме живите хора. Счетоводната работа е работа с хора, сред хора и за хората. Тактът и доброжелателното отношение към човека, който се обръща с молба или за разяснение, винаги трябва да са присъщи на счетоводителя. Вежливостта, коректността на счетоводителя при обсъждането на някакви проблеми винаги ще остави приятно впечатление не само за конкретния човек, но и за всички представители на счетоводната професия. Авторитетът на професията се създава от добрите хора.

Важно е за бъдещия счетоводител да разбере смисъла на думите на знаменития испански учен Бартоломео де Солозано (1590 г.): „Счетоводната отчетност стои над всички науки и изкуства, понеже всички се нуждаят от нея, а тя не се нуждае от никого; без счетоводната отчетност светът би бил неуправляем и хората не биха се разбирали помежду си” и на френския счетоводител Пиер Пур (1676 г.), който е писал за счетоводството като за наука, „която дава мир на душата, запазва богатствата и ни приближава към щастието”.

Добре изграденият, притежаващ много познания, счетоводител е търсен специалист като експерт в икономическата практика. Като такъв той също трябва да притежава определени качества.

2. Експерт-счетоводителят и неговите пълномощия, качества и изисквания като вещо лице

За вещи лица при извършване на съдебно-счетоводни и финансово-икономически експертизи се назначават т.н. “експерт-счетоводители”. Те са основна фигура във всяка съдебно-счетоводна експертиза. Въпросите, свързани с вещите лица – експерт-счетоводители, се решават с Гражданския процесуален кодекс, Наказателно-процесуалния кодекс и Наредба № 1 от 2010 г. на Министерство на правосъдието за съдебно-счетоводните и финансово-икономическите експертизи.

Експерт-счетоводителят се явява съществена фигура в предварителното производство и съдебния процес. Той заема особено положение като “вещо лице” в правораздавателната система. Вещото лице има специфични права и задължения. Поставя се въпросът какво представлява той в процеса.

1. Експерт-счетоводителят длъжностно лице ли е в процеса? Той не може да се смята за длъжностно лице. Статутът на длъжностните лица е определен в Наказателния кодекс. Съгласно него експертът няма правата и задълженията на длъжностно лице. Съгласно Наказателния кодекс длъжностни лица в процеса са съдиите и съдебните заседатели. Длъжностните лица трябва да изпълняват служба в държавно учреждение, като те трябва да упражняват съответна правораздавателна дейност. Такава дейност експерт-счетоводителят не упражнява. Съгласно нормативните актове такива правомощия не му се вменяват.

2. Експерт-счетоводителят свидетел ли е в процеса? И тук отговорът е, че експертът не може да се третира като свидетел в процеса. Съгласно наказателния кодекс свидетелите са процесуални фигури. Те по искане на съда възпроизвеждат факти от обективната действителност, възприети непосредствено и имащи значение при изследване предмета на доказване. Вещото лице – експерт не възпроизвежда факти от обективната действителност, свързани с делото, на практика той не е бил на мястото, където е било извършено деянието, следователно не се явява свидетел. Той по искане на съда изяснява условията, реда и начина на възникване на различни факти и обстоятелства, свързани с дадено дело. Такива най-често са факти намерили отражение в съответните счетоводни и други документи и другите материали по делото. Последните имат качества на доказателствено средство. Експерт-счетоводителят прави изследвания върху тях по решение на предварителното производство и съда. За целта той получава конкретни задачи от органа назначил съдебно-счетоводната експертиза.

3. Експерт-счетоводителят страна ли е по съдебното дело? Тук отговорът също е отрицателен. Това е недопустимо от процесуална гледна точка. Ако беше страна по делото, то той щеше да бъде представител на ищеца или на ответника /нищо, че в много случаи вещото лице може да бъде назначено по искане на една от страните/. В тази връзка експертът не може да бъде представител нито на следствените органи, нито на съда, нито на последствията и обвиняемия.

Изводи:

1. Експерт-счетоводителят не е нито страна по съдебното дело, нито свидетел в процеса, нито длъжностно лице. В съдебната практика той се явява като специалист в областта на счетоводната отчетност, финансовата дейност, контрола върху стопанската дейност. В качеството му на такъв специалист той се привлича в помощ на правораздавателния орган за изясняване на конкретни факти и обстоятелства, имащи съществено значение при вземане на решение от предварителното производство и съда. На практика той извършва съдебно-счетоводна експертиза, като се произнася по счетоводни и други икономически въпроси. За целта изготвя мотивирано заключение и го представя на органа, назначил експертизата.

2. Експерт-счетоводителят не е незаменим в процеса. Той може по всяко време да бъде изведен от процеса и да бъде заменен с друг експерт.

3. Експерт-счетоводителят има право да присъства на процеса и следва да присъства по време на протичане на съдебното заседание. Само по изрично определение на съда той може да бъде изведен от залата.

4. Експерт-счетоводителят е самостоятелен в своята работа. Той дава заключението си без намесата на външни фактори по собствено убеждение, изхождайки от проверените документи и книжа.

За експерт-счетоводители **по право** се утвърждават следните лица:

1. Всички хабилитирани лица – професори, доценти и преподаватели по финансови и счетоводни дисциплини във висшите училища.

2. Всички хабилитирани научни сътрудници по финансови и счетоводни науки, включително и в научните институти.

3. Всички дипломирани експерт-счетоводители.

4. Служителите, които са получили звание “експерт” или “главен експерт” – като счетоводители или финансови ревизори.

5. Всички лица, които са спечелили конкурс за експерт-счетоводители.

За експерти не могат да бъдат назначавани или утвърждавани всички лица, които са лишени от права да заемат отчетническа длъжност. Всички кандидати за експерти представят молба до Министъра на правосъдието. Към нея се прилагат следните необходими документи: автобиография, личен формуляр, документ за образование, свидетелство за съдимост и документи за трудов стаж по специалността. За лицата, ползващи предимство, - и документ за предимство.

Подборът на експертите става въз основа на прилагане на конкурсното начало. Във връзка с това Министерство на правосъдието е определило съответните изисквания в цитираната наредба. В конкурсите могат да участвуват и пенсионери. Подбирането на нови нещатни експерт-счетоводители става само по документи. Конкурсът се провежда от комисия, определена от председателя на окръжния съд. Комисията се състои от 3 до 5 членове, като в нея обикновено се включват изявени експерти.

Класирането на кандидатите за нещатни експерти от комисията става въз основа на определени критерии и показатели: образование, трудов стаж, квалификация и преценка на трудоспособността на кандидата. Има определена възраст – за тези, които кандидатстват за първи път – 65 години, а за експертите, които вече работят като такива – 70 години.

Класираните кандидати се предлагат от комисията на Министерството на правосъдието. Министърът на правосъдието издава заповед за утвърждаване на всички нови нещатни експерт-счетоводители. Утвърдените кандидати се вписват в специален списък на извънщатните експерти при съответната служба /окръжен съд/. За всеки експерт се открива личен картон или партида в специален регистър, в който периодично се отразява извършената експертна дейност от експерта.

Експерт-счетоводителят трябва да има определени качества. Те произтичат от някои законови разпоредби на Гражданския процесуален кодекс и Наказателно-процесуалния кодекс. Експертите трябва да притежават, от една страна, добра теоретическа подготовка, най-малко такава, каквато имат главните счетоводители на предприятията и финансовите ревизори, и от друга, добра практическа подготовка. Последната се изразява в това, експерт-счетоводителите да притежават значителен стопански, отчетнически и практически опит, който да ги улеснява в сложните ситуации за бързо и правилно ориентиране по спорните финансови и счетоводни въпроси. Много добре трябва да се познават нормативните актове, свързани със счетоводната отчетност, както и тези, имащи отношение към нея.

Към експерт-счетоводителите, освен общите изисквания за необходимата квалификация при извършване на съдебно-счетоводните експертизи, трябва да има и други изисквания. Така например трябва да се знае каква е тясната специализация на експерта и по точно в коя област на счетоводната отчетност или на финансовия контрол даден експерт е по-добър. Тук става въпрос за браншовата разновидност на предприятията и организациите. Такъв подбор трябва да се прави само когато дадена експертиза е тясно свързана с браншово изследване, при което има различни особености.

Подборът на експерт-счетоводителите трябва да се търси в тяхната специализация и по отношение на това, какъв характер имат стопанските операции, които ще се изследват. Например при даден съдебен процес може да има спор от разнородни по бранш предприятия, например във връзка с получаване на стоки и материали. В този случай е важно вещото лице да бъде добре запознато с начините на отчитане на стоково-материалните ценности. Също така то трябва да има специални познания и при разрешаване на редица други въпроси, свързани с решаване на спорни стопански операции като: отчитане на транспортни услуги, изпълнение на стопански договори, сметни отношения между инвеститори от различни предприятия и такива от инвестиционни дружества, законови разпоредби, свързани с отчитането на данъци и други.

Важни за вещото лице експерт-счетоводител са и познанията му в областта на правото. Те ще му помогнат правилно да преценява как да извърши проверките и изследванията, така че да допринесе за изясняване на спорните въпроси. Правните познания ще му позволят то да разбира правилно причинната връзка между отделните факти и явления и възникналия съдебен спор. Правните познания на експерта са му необходими както в съдебната зала, така и при спазване на процесуалните положения, свързани с неговите права и задължения.

В работата на експерт-счетоводителя голямо значение имат и личните качества. Те са съществени в някои моменти при изпълнение на възложените му експертизи. Той трябва да проявява съобразителност, експедитивност, критичност и тънък усет към същността на нещата в спора. Вещото лице трябва да различава същественото от несъщественото, главното от второстепенното, което има значение за правилното решаване на възникналите спорове между страните. Също така експерт-счетоводителят трябва да подхожда максимално безпристрастно и обективно при изпълнение на поставените му задачи от органа, назначил експертизата.

В практиката на счетоводната отчетност непрекъснато има промени. Това налага експерт-счетоводителят винаги да поддържа на необходимото равнище своята квалификация. Това изисква той непрекъснато да следи всички нови нормативни актове, наредби, правилници, теоретични постановки, които са пряко и косвено свързани със съдебно-счетоводните експертизи. Необходимо е да поддържа своите познания и в областта на съдебната практика.